

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО ТУРИЗМУ В ДОНБАСІ

Постановка проблеми. Розвиток різноманітних видів туризму залежить від наявності відповідних ресурсів, при цьому, як правило, розглядаються екологічно чисті регіони. Рівень промислового розвитку регіону по різному впливає на розвиток туризму. З одного боку, техногенне навантаження на певний регіон негативно впливає на його атрактивність, а з іншої – при певних умовах саме промислові підприємства регіону можуть сприяти розвитку відповідних видів туризму, до яких належить промисловий туризм.

Промисловий туризм відкриває нові можливості і для міста, і для підприємства. Зокрема, для міст з великою виробничою базою промисловий туризм пропонує цікаві можливості у сфері прямої та непрямой зайнятості, а також збільшення поставок та урізноманітнення туристичного продукту. У міст, які мають вузькоспеціалізовані промислові підприємства, чи міст, які мають історично сформовану галузеву виробничу структуру, є шанс заявити про себе, прорекламувати свій потенціал за рахунок туризму. Промисловий туризм відкриває нові можливості, з точки зору доходів і як інструмент управління для окремих підприємств.

Ці можливості мають всі шанси бути реалізованими, проте для цього необхідно удосконалити концепцію та механізм забезпечення розвитку промислового туризму в Україні.

Аналіз останніх досліджень. На території України промисловий туризм є молодим видом туризму, оскільки в радянський період на підприємствах проводилися лише оглядові екскурсії з пропагандистсько-пізнавальною метою, які з туризмом не ототожнювалися. На сьогодні кількість теоретичних розробок у цьому напрямі з кожним роком зростає, зокрема можливості розвитку туризму на промислових територіях та соціально-економічні аспекти управління промисловим туризмом було досліджено такими вченими В. Ф. Данильчуком, Г. М. Алейніковою, В. С. Пацюком, О. Є. Афанасьєвим, Н. Д. Свірідовою, В. Г. Герасименко [1 – 8].

Метою статті є розробка основних положень з удосконалення концепції розвитку промислового туризму та механізму його забезпечення.

Виклад основного матеріалу. В Україні промисловий туризм знаходиться на стадії розвитку, проте це не заважає туристам проявляти інтерес до процесу виробництва на українських промислових підприємствах. Проведене дослідження щодо виявлення попиту на розвиток промислового туризму в Донецькій області показало, що промислові об'єкти представляють значний інтерес для туристів [9].

У дослідженні брали участь 6 груп: особи віком

від 17 до 24 років (тобто учні 11-х класів та студенти, 75 ос.); від 25 до 35 років (75 ос.); від 36 до 45 років (60 ос.); від 46 до 55 років (45 ос.); від 56 до 65 років (30 ос.); старше 65 років (15 ос.). Розділення респондентів на 6 груп пов'язано з різними поглядами та інтересами, які формуються з віком людини, економічною активністю і доходами та різними потребами до сприйняття атрактивності навколишнього світу.

Опитування проводилося за допомогою анкети, яка являла собою об'єднану одним дослідницьким задумом систему питань, що дозволило одержати інформацію щодо встановлення інтересу різних вікових груп по відношенню до промислового туризму.

Було визначено, що такий напрям, як промисловий туризм, має великі перспективи для розвитку в Донецькій області. В ході анкетування було виявлено, що переважна більшість респондентів (80 %) проявляють зацікавленість до відвідування промислових об'єктів, а також 15 % зацікавлені залежно від об'єкта. Вибір напрямку та виду промислового туризму залежать від приналежності населення до певної соціальної групи. Так, для першої групи (особи віком від 17 до 24 років) найцікавішим напрямом є навчальний та пізнавальний промисловий туризм, для другої (від 25 до 35 років) – професійний та екстремальний, для третьої (від 36 до 45 років) – професійний, спортивний та діловий, для четвертої (від 46 до 55 років) та п'ятої (від 56 до 65 років) – пізнавальний та професійний, для шостої (старше 65 років) – пізнавальний та екологічний.

Дослідження показало, що в якості об'єктів необхідно використовувати підприємства харчової промисловості, заводи з виробництва напоїв, пива, вин та ін., шахти, автомобільні заводи і інші виробництва, які мають багату історію і цікавий процес виробництва. При цьому для підприємств харчової промисловості необхідна також організація дегустацій.

Таким чином, промисловий туризм має представляти інтерес не тільки для населення, але і для туристичних підприємств і є одним з перспективних напрямів розвитку внутрішнього туризму в такому промисловому регіоні, як Донбас.

На сучасному етапі промисловий туризм в Україні представлений декількома десятками підприємств, та ринок даного виду туризму практично не сформований. Проблема полягає в тому, що механізм розвитку промислового туризму формується на трьох рівнях – держави, регіону та промислового підприємства. Вирішенню цієї проблеми може сприяти побудова концепції розвитку промислового туризму.

Під концепцією розвитку промислового туризму

розуміється система уявлень, яка визначає єдиний, загальний задум політики розвитку промислового туризму на трьох рівнях, що ураховує стратегічні цілі і принципи розвитку промислового туризму, важливі напрямки і засоби реалізації визначених цілей. Концепція відображає конкретні методи, інструменти та заходи її реалізації.

Основні складові концепції розвитку промислового туризму представлено на рис. 1. Стратегічною метою концепції розвитку промислового туризму є забезпечення розвитку промислового туризму на макро-, мезо- та мікрорівнях, який задовольняє потреби туристів, промислових підприємств та приймаючого регіону та держави.

Шляхи досягнення цієї мети: дослідження і оцінка потенціалу розвитку промислового туризму на основі розроблених методів, розробка організаційної моделі формування ефективної нормативно-правової бази щодо розвитку промислового туризму, створення регіональної програми стратегії формування бренду промислового регіону для розвитку промислового туризму, розрахунок мультиплікативного ефекту від провадження механізму розвитку промислового туризму, оцінка спроможності промислового підприємства до реінжинірингу бізнес-процесів для розвитку туризму, оцінка синергетичного ефекту від реалізації механізму забезпечення розвитку промислового туризму.

Розвиток промислового туризму як сукупності методологічних принципів і підходів формування структури повинен базуватися на наступних принципах: комплексність та цілісність, системність, пріоритетність, конкретність мети, забезпеченість законодавчою базою.

Принцип комплексності та цілісності концепції розвитку промислового туризму передбачає комплексний підхід як основу реалізації державної політики розвитку промислового туризму, визначення системи пріоритетів інвестування або фінансування промислових підприємств, проведення економічних реформ за допомогою інвестицій, підхід до соціально-економічної сфери, усі елементи якої взаємозв'язані.

У сучасних умовах обмеженості ресурсів важливе значення в регіональній політиці розвитку промислового туризму має такий її принцип, як пріоритетність. Головне завдання полягає у визначенні цих пріоритетів розвитку.

Наступним методологічним принципом концепції розвитку промислового туризму є принцип системності, який полягає у взаємодії таких головних елементів, як держава (макрорівень), регіон (мезорівень) та промислові підприємства (мікрорівень).

Принцип конкретності мети має важливе значення. Мета і завдання розвитку промислового туризму є складовою соціально-економічної політики і держави, і регіону, вони формуються в межах програм і прогнозів соціально-економічного розвитку регіону, як правило, на перспективу і тому можуть розгляда-

тися в їх межах. Мета і орієнтири можуть бути різними в залежності від рівня розвитку промислового туризму, наприклад, для мікрорівня це може бути сприяння розвитку внутрішнього та в'їзного туризму, для макрорівня – це підвищення іміджу промислового підприємства.

Головним принципом при формуванні концепції розвитку промислового туризму в регіоні є принцип забезпеченості законодавчою базою усіх учасників туристичної діяльності в регіоні, зокрема створення та прийняття програми розвитку промислового туризму в Україні та окремих промислових регіонах.

Дотримання розглянутих принципів формування концепції розвитку промислового туризму дозволять забезпечити життєздатність і ефективне використання цієї концепції та досягти поставлену мету.

Концепція розвитку промислового туризму містить механізм забезпечення розвитку промислового туризму, що є сукупністю організаційно-економічного, методико-методологічного, нормативно-правового та інформаційного забезпечення розвитку промислового туризму, що реалізується через принципи, шляхом використання методів та інструментів і сприяє забезпечення розвитку промислового туризму на макро-, мезо- та мікрорівнях, який задовольняє потреби туристів, промислових підприємств, приймаючого регіону та держави.

Основні напрямки удосконалення елементів механізму забезпечення розвитку промислового туризму представлено на рис. 2.

Завданнями механізму забезпечення розвитку промислового туризму є: удосконалення інформаційного забезпечення розвитку промислового туризму, вдосконалення нормативно-правової бази регулювання промислового туризму, формування бренду промислового регіону для розвитку промислового туризму, підвищення економічної ефективності розвитку промислового туризму за рахунок відрахувань до бюджету, підвищення конкурентоспроможності промислового підприємства, забезпечення стійкого розвитку промислового підприємства.

Ефективна реалізація концепції розвитку промислового туризму забезпечить:

1. Підвищення обсягів наданих туристичних послуг та інвестиційної привабливості туристичної галузі України.
2. Вдосконалена нормативно-правової бази щодо розвитку промислового туризму.
3. Залучення більшої кількості іноземних туристів як ефект від формування туристичного бренду промислової території.
4. Підвищення відрахувань в бюджет регіону від надання туристичних послуг промисловими підприємствами.
5. Підвищення чистого прибутку, отриманого від проведення промислових турів на території промислового підприємства.
6. Забезпечення позитивного іміджу та соціаль-

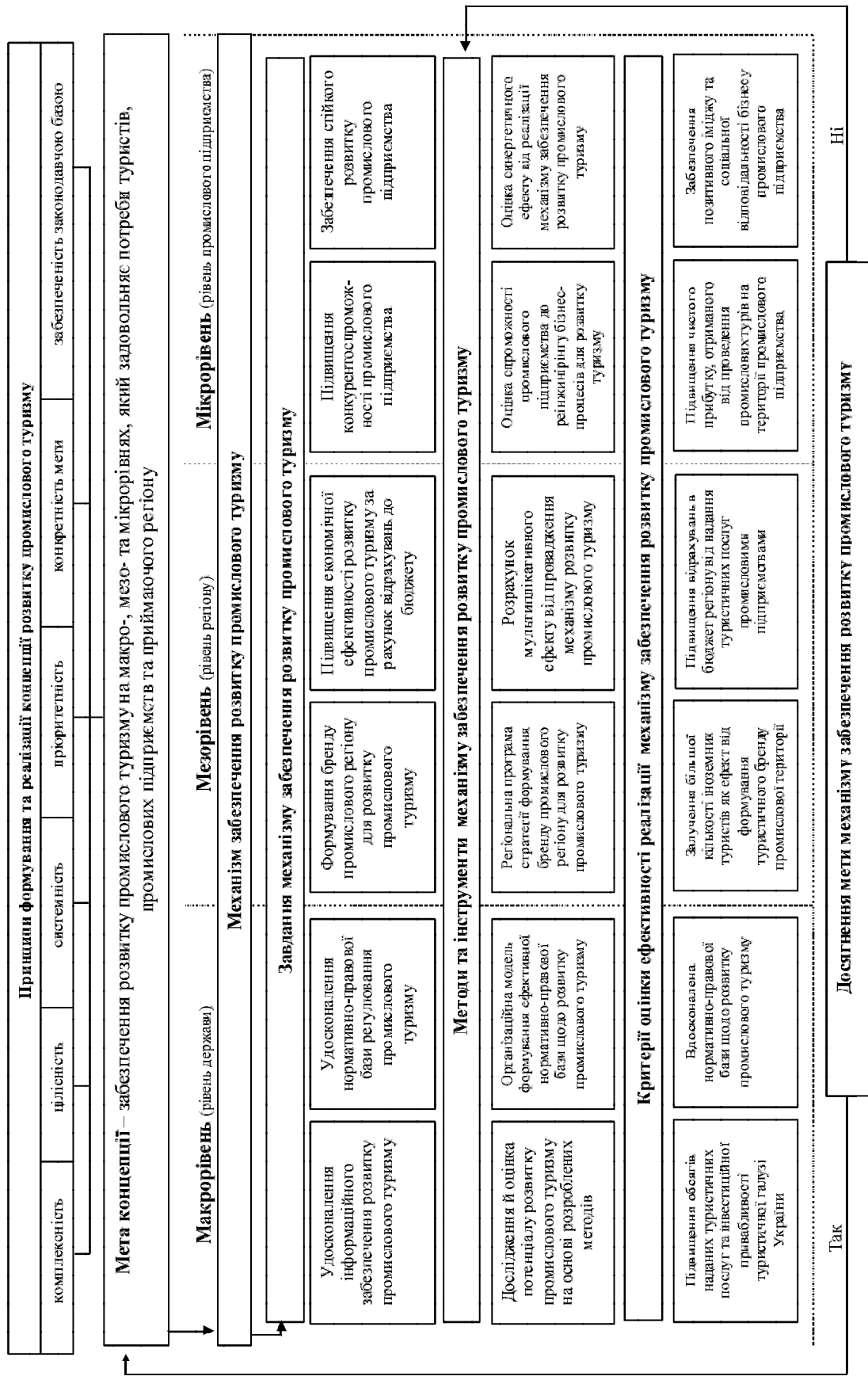

Рис. 1. Складові концепції розвитку промислового туризму

Рис. 2. Напрямки удосконалення механізму забезпечення розвитку промислового туризму

ної відповідальності бізнесу промислового підприємства.

Література

1. Данильчук В. Ф. Социально-экономические аспекты управления промышленным туризмом в Донецкой области / В. Ф. Данильчук // Вісник ДІТБ. – 2010. – № 14. – С. 52 – 63. 2. Данильчук В. Ф. Предпосылки формирования концепции и механизма развития туристической деятельности на промышленной территории / В. Ф. Данильчук // Економіка промисловості. – 2009. – № 1. – С. 206 – 210. 3. Алейнікова Г. М. Організація і управління тур бізнесом / Г. М. Алейнікова. – Донецьк : ДІТБ, 2002. – 185 с. 4. Пацюк В. С. Індустріальний туризм і перспективи його розвитку в Україні [Електронний ресурс] / В. С. Пацюк. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nzvdpu/geograf/2008_15/industrialnuu%20turizm.pdf. 5. Афанасьєв О. Є. Промисловий туризм на Дніпропетровщині: напрями, перспективи та досвід використання / О. Є. Афанасьєв // Минувле, сучасне та майбутнє туризму Дніпропетровщини : матеріали обл. відкритої турист.-краєзнавч. конф. – Д. : ДДЮЦМС, 2006. – С. 88 – 90. 6. Свірідова Н. Д. Роль та значення індустріального туризму для соціально-економічного розвитку регіону / Н. Д. Свірідова // Український часопис – XXI. – 2010. – № 9 – 10. – С. 30 – 32. 7. Свірідова Н. Д. Концепція сталого розвитку туризму в сучасних умовах / Н. Д. Свірідова // Культура народів Причорномор'я. – 2009. – № 176. – С. 166 – 168. 8. Герасименко В. Г. Концепція сталого розвитку туризму: етапи становлення і сучасний зміст / В. Г. Герасименко // „Туристична освіта в Україні: проблеми і перспективи”. – Вип. 1. – К. : Торнар, 2007. – С. 17 – 23. 9. Кулеш В. Дослідження попиту та вияв-

лення перспектив розвитку промислового туризму в Донецькій області / В. Кулеш // Вісник ДІТБ. – 2011. – № 15.

Кулеш В. Г. Концептуальні засади розвитку промислового туризму в Донбасі

В статті представлено результати розробки основних положень з удосконалення концепції розвитку промислового туризму на трьох рівнях, розглянуто складові механізми забезпечення розвитку промислового туризму, наведено рекомендації щодо ефективної реалізації даної концепції.

Ключові слова: промисловий туризм, концепція, механізм.

Кулеш В. Г. Концептуальные основы развития промышленного туризма в Донбассе

В статье представлены результаты разработки основных положений по усовершенствованию концепции развития промышленного туризма на трех уровнях, рассмотрены составляющие механизма обеспечения развития промышленного туризма, даны рекомендации для эффективной реализации данной концепции.

Ключевые слова: промышленный туризм, концепция, механизм.

Kulesh V. G. Conceptual Bases of Industrial Tourism Development in Donbass

The thesis presents the results of the main provisions to improve the concept of industrial tourism at three levels, components of the mechanism are considered to ensure the development of tourism industry, the recommendations for effective realization of the concept.

Key words: industrial tourism, the concept, the mechanism.

Стаття надійшла до редакції 10.10.2012

Прийнято до друку 20.12.2012